

DOBROVITS MIHÁLY: Jurták és az EBESZ között. Iszlám és nemzetépítés a volt Szovjetunió szunnita iszlám többségű régióiban. Budapest, Balassi Kiadó, 2015. 173 old.

Több szempontból is figyelemre méltó kötetet tett le az asztalra Dobrovits Mihály turkológus, történész. Bár a könyv tematikája talán az *Egyháztörténeti Szemle* „gyűjtőkörének” peremvidékén mozog, jelesül az iszlám és a nemzetépítés problematikáját járja körbe a volt Szovjetunió szunnita iszlám többségű régióiban, bízunk benne, hogy a vallás- illetve egyháztörténet iránt érdeklődők is találnak majd benne hasznos tudnivalókat. A szerző évtizedek óta gyarapítja a hazai és nemzetközi közönség ismereteit önálló kötetekkel, nívós szaktanulmányokkal, forrásközlésekkel, fordításokkal, de nem áll tőle távol a színvonalas tudományos ismeretterjesztés, sőt a külpolitikai háttér tanulmányok, szakértői anyagok világa sem. Dobrovits jelenleg a budapesti székhelyű Biztonságpolitikai és Honvédelmi Kutatások Központjának (BHKKA) projektigazgatója, korábban több egyetem (ELTE, Miskolci Egyetem, Debreceni Egyetem, Szegedi Egyetem) oktatója, MTA kutatócsoportok (Altajisztikai, Közép-ázsiai, Turkológiai) tagja volt.

A könyvben – a meghökkentően fantáziátlan cím ellenére – kevés szó esik a jurtról és magáról az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezetről (EBESZ), viszont annál több az Oroszországi Föderáció iszlám régióiról és a volt szovjet, közép-ázsiai köztársaságokról, nevezetesen Kazahsztánról, Kirgizisztánról, Üzbegisztánról, Tádzsikisztánról és Türkmenisztánról. Általánosságban megállapítható, hogy elmélyült kutatómunkát tükröző, számos forrásból merítő, gördülékeny, olvasmányos stílusban megírt kötetről van szó. Álláspontunk szerint azonban szerencsésebb lett volna, ha mindig történik konkrét hivatkozás a szerző korábbi írásaira, főleg, ha nagyobb szövegtörzsek kerültek beépítésre eme új szintézisbe. Így sajnálatosan például az afganisztáni viszonyokról szóló eszmefuttatásban (141–148. p.) az olvasás során ismerősként köszönt vissza a szerző *Afgán etűd* c., 2002-ben publikált esszéje. Ezt a figyelmetlenséget leszámítva értékes és új részek találhatóak a műben. Kiemelendő az iszlámról szóló tömör, lényegre törő összefoglaló (21–34. p.), amely önálló írásként is – tekintettel az elmúlt hónapok során, az iszlám vallás megismerése, megértése iránt mutatkozó tömegigény kielégítésére – bárhol megállná a helyét. Az áttekintésen belül különösen az iszlámot, mint „zárt rendszert”, illetve mint „szerződéses hatalmat”, végezetül, mint „életmódot” bemutató részek érdekesek. Szimpatikus a szerzőtől, hogy az átírások, fordítások terén nem menekül a közérthetőséget szinte lehetetlenné tevő akadémikus szabályok dzsungelébe, így a laikus érdeklődők sem fognak csalódni, mert a személy- és földrajzi nevek esetében is pontosan nyomon követhető, hogy kiről is van szó, és hogy merre is járunk éppen.

Sajnos hiánycikk a magyar könyvpiacra a közép-ázsiai muszlim népekkel foglalkozó szakirodalom. A megjelent kötetek egy része elavult, más része az amatőr fércmunka és inkább a dilettantizmus irányába tesz jelentős lépéseket. Bármennyire is ikonikus alakja volt a magyar orientalisztikának az életében legendává váló „sánta dervis”, Vámbéry Ármin, a térséggel foglalkozó könyveit 140–150 évvel ezelőtt publikálta (*Közép-ázsiai utazás*, 1865; *Vándorlásom és élményeim Perzsiában*, 1867; *Bokhara története*, 1873), és azóta sok víz lefolyt – pontosabban csordogált – az

Amu-darja és a Szir-darja folyókon is. Ezt az évtizedes úrt tölti be a jelen kötet, amely olvastán megfogalmazódott bennünk, hogy vajon idővel tankönyv/egyetemi jegyzet is válhatna belőle. Dobrovits mesterien kezeli nemcsak a magyar, hanem az angol, német, francia, orosz és török nyelvű nyomtatott és online szakirodalmat, amelyet néhol saját kutatói tapasztalataival ötvöz. (Például az *Oroszország és iszlám régiói* c. fejezet 43. lábjegyzete, illetve a *Közép-Ázsia* c. fejezet 88. lábjegyzete stb.)

A könyv olyan régiókba, országokba kalauzol bennünket, amelyek a magyar olvasó számára többnyire kevésbé ismertek. Oroszország iszlám többségű régióiról értekezve részletesen mutatja be a Volga-Urál-vidék muszlimjainak (tatárok és baskírok) történetét, jelenét, illetve a Kaukázus forrongó vidékét. A szerző logikus és tömör stílusa „rendet vág” a kaukázusi kis népek (avar, azerbajdzsáni, csecsen, ingus, kabard, balkár, karacsáj, cserkesz, oszét, dargin, kumük, lezg, lak, tabaszaran, nogáj, rutul, agul, cahur, tat stb.) kavargó múltjában, és – olykor – tragikus jelenében (csecsenföldi háborúk), különösen ügyelve az iszlám irányzatainak felvázolására. Hasonlóképpen értékes munka a Közép-Ázsia viszonyait bemutató fejezet is. Az eurázsiai lovas nomádoktól az iszlám megjelenésén át gyorsan eljutunk az orosz hódításig majd a Szovjetunió széteséséig. Erénye a fejezetnek a kevésbé ismert fogalmak – például a tribalizmus – tisztázása, olyan összefüggések megvilágítása, mint a lefolyástalan határvidék mivoltból fakadó, a nagyhatalmi játszmákban betöltött szerepkör vagy a multiplikált identitású társadalmak problematikája. Hasznosnak véljük, hogy az iszlamista veszélyre külön részben hívja fel a szerző a figyelmet. Nem szabad elhanyagolni – ugyanakkor túlértékelni sem szükséges – a Ferganai-medencében és más helyeken tapasztalható szélsőséges jelenségeket, irányzatokat. A szerző ügyesen egyensúlyoz a külpolitikai elemző szaktanulmány és a jelenkori történeti népszerűsítő publicisztika között: Korrekt, olykor vitára ingerlő, rövid részekben foglalja össze például a „színes forradalmakkal”, az amerikai jelenléttel, a NATO szerepvállalásával, hazánk Közép-Ázsia-politikájával kapcsolatos tudnivalókat. Végezetül jut kapacitása még arra is, hogy – korábbi kutatásaiból, publikációiból merítve – közölje vélekedését az afganisztáni viszonyokról és bemutassa Kína muszlim kisebbségeit. Frappáns, kitekintő – többek közt – Törökország, Irán, Irak, Afganisztán és Pakisztán szerepét pár ecsetvonással felvázoló összefoglalással zárul a kötet.

Összességében megállapítható, hogy a mű jelentős, belefektetett munkát tükröz (Dobrovits először 1989-ben járt a térségben!), tényszerű és alapos megállapításokat tartalmaz. Aktualizált, kibővített, név- illetve tárgymutatóval, ajánlott irodalommal ellátott újbóli kiadását is szívesen olvasnánk a közeljövőben.

(ism.: *Udvarvölgyi Zsolt*)